

Güçlendiren Ama Ölümünü de Hızlandıran

*... boşunadır, modern insanı avutmak için
tüm bir "dünya edebiyatı"nı onun etrafında
toplamak...*

Friedrich Nietzsche

Kitaplıklarımızın en kıymetli isimlerinin, edebiyata biçtiği değer ve ona dair incelikli tasvirlerin sanırım oldukça uzağındayız. Edebiyatın; her birimizin bastırıldığı içimizdeki bir başka ben'i, o gizli saklı, toz içinde kalmış yanımızı gün yüzüne çıkardığı aşikâr. Kayıtsız kalma arzumuzu Meursault'da, ucundan kıyısından az çok hayalini kurduğumuz kadını Maria Puder'de, suçluluk duygusunun verdiği azabı Raskolnikov'da, kendimize yabancılaşmamızı Gregor Samsa'da bulmamız elbette boşuna değil. Peki ya bugün ve bundan sonrası? Duyguların bastırılmak bir yana olabildiğine serbest, büyük bir keyfiyet içinde ve sorumluluğun askıya alındığı bir ruh hâliyle ifade edildiği zamanlarda, edebiyatın insana teması ne olacak? Böylesi kriz zamanlarında edebiyata teselli ve sığınak işlevi yüklendiğini biliyoruz. Fakat halının altına süpürülen, görmezden gelinemeyecek denli ortalıkta: Neredeyse tüm hayatını, kendileri için inşa edilmiş sığınakta geçirmek zorunda olanlar ve bu şekilde geçirenler, buldukları sığınaklardan kurtulmak için çırpınmaya başladılar. Ve bu çırpınma hâlinde teselli faydasız. Sığınağın dışındaki dünya, tüm gerçekliğiyle o çetrefil karşılaşmayı, yüzleşme anını bekliyor. Çırpınışların nihai sonucunu görebilenler Pessoa'ya hak veriyor: Hayatın gerçekliği karşısında tüm kurguları hayli soluk kalan edebiyat, insana gerçek hayattakine göre çok daha soylu zevkler yaşattığı, öyle ya da böyle bilmediğimiz duyguları bize yaşatıp, hayatta

bir araya gelmeyecek biçimleri yan yana getirdikleri doğru olsa da sonuçta, ikinci bir hayatın yolunu açabilecek anılar ya da pişmanlıklar bırakmayan bir düştür.

O hâlde, bu noktada mesele; bir insanın edebiyattan beklentisi nedir sorusuna evrilmektedir. Şüphesiz verilebilecek tüm cevapların sübjektif olacağını aklımızın bir kenarında tutarak temaşa etmekte fayda var. 'Herhangi birimiz kadar gerçek'çi karakterler yaratmış olması, düş olduğu gerçeğini değiştirmeyen edebiyat, teselli ve sığınmanın ötesinde bir yaraya merhem olabilir mi? Mevzu bahis, elbette acıların geçici olarak dindirilmesi değil yaranın kapanmasıdır. Edebiyat, acıları geçici olarak dindirerek yaranın her daim açık kalması işlevini görüyor gibi. Bir nebze güçlendiren ama aynı zamanda ölümünü de hızlandıran...

Böylesi bir yaklaşım kuşkusuz edebiyatın işlevsizliği gibi bir bahsi dile getirmiyor. Felski'nin etraflıca tasvir ettiği gibi tanıma, büyülenme ve bilgi gibi işlevleri, Barthes'in dile getirdiği üzere onun nefes almaya imkân sağlaması ya da bunlara benzer birçok işlev olarak ifade edilen övgülerin kabulünden bağımsız olarak vurgulamak istediğim husus; önünde sonunda bir düş olduğunu bildiğimiz olgudan esaslı bir hakikatmiş gibi beklentiler içine girilmemesi gerektiğidir. Ve bu, biraz da konforlu düş alanlarının dışında da soluk alınması gerektiğine dair yapılan bir çağrıdır.

Öte yandan kayda değer bir düğümü de Bataille'in çözdüğü anımsanmalı: Toplumsal gerekliliği oluşturma işlevini bildiğimiz üst anlatıların aksine edebiyatın bir düzen kurma düşüncesinden tümüyle bağımsız kalması onun ortaklaşa bir gereklilik oluşturma sorumluluğunu üstlenemeyeceğini göstermesi yanında onun inorganik olması; hiçbir şeyden sorumlu olamayacağı ve hiçbir şeyin ona dayanarak oluşturulamayacağı da gün yüzüne çıkmıştır.

Eleştiri meselesi; Bloom'un deyimiyle, edebiyatın bir parçası olmazsa bir hiç olacak olan eleştiri... Meselenin kendisinden önce oyuncuları için bir serh; soluduğumuz zaman ve mekânda, eleştiri konusunda çizilen manzara uzun zamandır aynı: Aynı masa etrafında toplanmış aşına olunan isimlerin dar alanda kısa paslaşmaları! Masanın bizzat kendisi kanlı canlı bir zümre. Zümre üyelerinin bizzat başını çektiği aynı dergiler, aynı dijital mecralar, aynı yayınevleri ve/ya yine bu üyelerin yolunu açtığı eş-dostun "piyasa"ya yön verdiği alanlar... Yine bu masada kararı verilen, ismini ve yayınevini görünce şaşırmadığımız edebiyat ödülleri. Hangi kitabın okunacağına, hangisinin [çok] satacağına, hangisinin gün yüzüne çıkarılıp hangisinin göz ardı edileceğine karar veren bir zümre... "Edebiyat camiası" denildi-

ğinde kendisine sürekli olarak bu masa gösterildiği için, bir yerden sonra camianın o masa ve etrafındakilerden müteşekkil bir yapı olduğunu zanneden yazar ve adaylarının ruh hâli, masaya dahil olma arzuları ama her daim masadan uzak tutulmaları... Ve son olarak masanın çizdiği sınırların dışına adım atmaktan çoğu zaman korkan bir okur... Manzara uzunca bir zamandır böyle.

Novalis, kitap tanıtıcılarından bahseder. Ki biz onları eleştirmenler olarak görebiliriz. Eleştiriyi kitap tanıtımı ve özetine indirgeyen zihin dünyasını es geçerek Novalis'in onlar hakkında dile getirdikleri bize bu hakkı tanıyabilir. Kitap tanıtıcıları der, edebiyatın polis memurlarıdır. Hekimleri de bu polis memurlarına dâhil eder. Bu tanımlama ve gruplama bir gerekliliği de beraberinde getirir Novalis'te: Yazarları, sanata uygun hekimce ve cerrahça ele alan ve yalnızca hastalığı tespit etmeyip oh olsun diyerek ilân eden eleştirel mecralar olmalı. Şimdiye kadarki tedavi metotlarının büyük çoğunluğu barbarcaydı. Hakiki polis, mevcut kötülüğe karşı yalnız savunucu ve polemikçi değil, tersine hastalıklı eğilimi düzeltmeye çalışır.

Bir masa var ve bu masa devrilmeyecekse, masanın başındakilerden de beklenen budur.

Son olarak, yazarın payına düşen... Sontag, edebiyatın görevlerinden birinin de egemen güçlere karşı soru sormak ve karşı ifadeler üretmek olduğunu ifade etmiş ve yazarın dünyaya dikkatini veren kişi olduğunu ifade etmişti. Dünyaya dikkat etmek, etrafında olup bitenlerin farkında olup, imkânları ölçüsünde bunlara kayıtsız kalmamak... Tıpkı; Sartre'da kimse görevlendir(e)mediği için yalnız kalan, Said'de bu yalnızlık hâli ile sürgünde olan ve Benda'da ihanet etmeyen aydın gibi...

Talha Dereci
Genel Yayın Yönetmeni